

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
e-ISSN:2458-9624

Cilt: 13 Sayı: 2 Sayfa Aralığı: 150-173 e-ISSN:2458-9624 DOI: 10.51725/etad.1922582

REVIEW

Open Access

DERLEME

Açık Erişim

Türkiye’de Üniversite ve Meslek Tercihinde Karar Süreçlerinin İncelenmesi: Sistematik Literatür Taraması

An Examination of Decision-Making Processes in University and Career

Choices in Türkiye: A Systematic Literature Review

Akça Okan Yüksel, Sibel Somyürek, Ayşenur Gülmez

ÖZ

Bu çalışma, 2000–2023 yılları arasında Türkiye’de kariyer, meslek ve bölüm tercihi üzerine yayımlanan çalışmaları sistematik olarak inceleyerek mevcut literatürün bütüncül bir sentezini sunmayı hedeflemektedir. Sistematik literatür taraması yöntemiyle yürütülen araştırmada, YÖK Tez ve Google Akademik veri tabanları üzerinden kartopu örnekleme tekniğiyle belirlenen 44 akademik yayın (tez ve makale) içerik analizine tabi tutulmuştur. İki bağımsız araştırmacı tarafından yürütülen kodlama sürecinde .93 oranında uyum sağlanarak veriler örneklem özellikleri, bilgi kaynakları ve tercih faktörleri olmak üzere üç ana başlıkta kategorize edilmiştir. Araştırma bulguları, bireylerin tercih sürecinde en fazla aile (%29,2), öğretmen (%18,8) ve arkadaş (%14,6) görüşlerinden yararlandığı, karar aşamasında ise en belirleyici unsurların cinsiyet, bireysel ilgi, yetenek ve iş güvencesi olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye’deki kariyer tercihlerinin demografik değişkenler ve sosyal çevre etkisinin yanı sıra ekonomik gelecek kaygısı ve kişisel eğilimlerin senteziyle şekillendiği görülmektedir.

Yazar Bilgileri

Akça Okan Yüksel

Doç. Dr., Orta Doğu Teknik
Üniversitesi, Ankara, Türkiye
akca@metu.edu.tr

Sibel Somyürek

Prof. Dr., Gazi Eğitim
Fakültesi, Ankara, Türkiye
somyurek@gazi.edu.tr

Ayşenur Gülmez

Dr., Gazi Eğitim Fakültesi,
Ankara, Türkiye
aysenurgulmez@gmail.com

ABSTRACT

This study aims to provide a comprehensive synthesis of the existing literature by systematically examining research on career, profession, and department choices published in Türkiye between 2000 and 2023. Employing a systematic literature review methodology, 44 academic publications (theses and peer-reviewed articles) identified via snowball sampling through the Council of Higher Education (CoHE) Thesis Center and Google Scholar were subjected to content analysis. The coding process, conducted by two independent researchers with .93 inter-rater reliability, categorized the data into three primary themes: sample characteristics, information sources, and decision-making factors. The findings reveal that individuals primarily rely on family (%29.2), teachers (%18.8), and friends (%14.6) as information sources during the preference process. Furthermore, gender, personal interest, aptitude, and job security emerged as the most decisive factors in career choices. Consequently, it is observed that career preferences in Türkiye are shaped by a synthesis of demographic variables and social influence, alongside economic future anxiety and personal inclinations.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Kariyer tercihi
Meslek seçimi
Sistematik literatür taraması
İçerik Analizi

Keywords

Career choice
Occupational choice
Systematic literature review
Content Analysis

Makale Geçmişi

Geliş: 03/04/2026

Düzeltilme: 19/06/2026

Kabul: 05/08/2026

Atıf için: Yüksel, A. O., Somyürek, S. ve Gülmez, A. (2026). Türkiye’de üniversite ve meslek tercihinde karar süreçlerinin incelenmesi: sistematik literatür taraması. *JRES*, 13(2), 150-173. <https://doi.org/10.51725/etad.1922582>

Etik Bildirim: Bu makale derleme türünde olduğu için etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Giriş

Mesleki gelişim bağlamında ele alınan kariyer kavramı, kişilerin hayatının sadece bir parçası değil, bütünü oluşturur bir süreçtir (Özyürek, 2013). Günümüz dünyasında artan öngörülemezlik ve yapısal değişimler, genç yetişkinlerin yaşamlarındaki en kritik dönüm noktalarından biri olan mesleki tercih sürecini çok daha zorlu bir hale getirmiştir (Nota, Ginevra & Soresi, 2012). Üniversiteler, ülke ve bölge kalkınmasına katkı sağlayacak nitelikli personel yetiştirmede lokomotif vazifesi gördüğünden, bu kurumların sunduğu bölümlerin seçimi toplumun tüm kesimleri için büyük önem taşımaktadır (Erkuş, Oral ve Sever, 2020). Bununla birlikte, bireyler meslek seçerken yalnızca kendi istekleriyle hareket etmemekte, bulundukları sosyal çevreden ve ebeveynlerinden etkilenmektedirler (Esen, Çil ve Çetinkaya, 2023).

Türkiye’de meslek tercihi üniversiteye giriş sınavlarıyla şekillenmektedir. Üniversite tercihlerine ilişkin süreçte geçmişteki akademik performans önemli bir girdi olsa da, bu etkinin tek başına yeterli olmadığı ve süreci etkileyen pek çok farklı faktörün bulunduğu görülmektedir (Akar, 2012; Soutar & Turner, 2002). Bu doğrultuda; aile, öğretmen, arkadaş ve rehberlik tavsiyelerinin yanısıra akademik saygınlık, iş bulma olanakları ve ekonomik koşullar gibi mesleki değerlere ilişkin ölçütler tercihleri doğrudan yönlendirmektedir (Sarıkarmilya & Khorshid, 2009; Ming, 2010). Bireyin geleceğe dönük ilk hedeflerinin ve yaşam algısının temelleri aile çatısı altında atıldığı için, üniversite tercihi aşamasında ebeveynler kararları şekillendiren en merkezi ve birincil sosyal çevreyi temsil etmektedir (Demirel, Demirel ve Düşükcan, 2012).

Meslek tercihlerinde bir diğer belirleyici unsur ise rol modeli olan insanların ve toplumsal inanışların bireyler üzerindeki etkisidir (Maylor, 2009). Aile, rol model ve cinsiyet meslek seçiminde önemli faktörlerdir. Toplumsal inanışlardan dolayı belirli bir gruba (cinsiyet, statü vb.) ait bireylerin belli mesleklere yönelmesi, kişi üzerinde psikolojik bir etki oluşturmaktadır (Çermik, Doğan ve Şahin, 2011). Örneğin, öğretmenlik mesleğine yönelik cinsiyetçi algılar, temel eğitim branşlarında mesleki kadınsılaşma ve ciddi bir cinsiyet temsili sorunu doğurmaktadır (Saban, 2003). Bu karmaşık yapı içerisinde bireyin kendi özellikleriyle uyumlu mesleğe yönelmesi beklenirken; ebeveyn etkisi, toplumsal modeller ve kurumsal faktörlerin sentezlenmesi, bireyin daha bilinçli hedeflere ulaşması açısından hayati önem taşımaktadır.

Türkiye’de kariyer ve bölüm tercihi alanındaki çalışmalar incelendiğinde, literatürün belirli kurum, il ve okul türleriyle sınırlı örneklemeler üzerinden ilerlediği görülmektedir. Örneğin; Özeren vd. (2020) araştırmalarını 2018 yılında Bartın ilinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencileriyle yürütmüş; Erkuş, Oral ve Sever (2020) çalışmasını İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nin 1. ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiştir. Benzer şekilde Apaydın ve Çelebi (2024), kariyer gelişimi süreçlerini yalnızca Türkiye’de bir büyük şehirdeki akademik ağırlıklı eğitim veren bir lisenin 11. sınıfından seçilen 38 kişilik oldukça kısıtlı bir grup üzerinden analiz ederken; Dikmen ve Özdemir (2021) araştırmalarını Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi’ndeki önlisans ve lisans öğrencileri ile sınırlı tutmuştur. Erol (2013) Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi öğrencilerine, Batur (2014) ise Isparta’daki fen lisesi statüsündeki okullara odaklanmıştır. Pekkaya ve Çolak (2013) analizlerini sadece Bülent Ecevit Üniversitesi İİBF ve Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencileri (N=488) üzerinden gerçekleştirerek meslek seçim kriterlerini yerel bir ölçekte değerlendirmiştir. Esen, Çil ve Çetinkaya (2023) çalışmalarını İzmir’deki bir üniversitenin hazırlık sınıfındaki 339 öğrenciyle yürüterek literatüre belirli bir gelişimsel evreden veri sağlamıştır. Bu örnekler, kariyer tercihinin ilişkin araştırmaların çoğunlukla tekil kurum, belirli bir il veya spesifik bölüm bağlamında ele alındığını; farklı eğitim kademeleri ve bölgesel

çeşitliliğin bütüncül biçimde sentezlenmediğini göstermektedir. Örneklemelerdeki bu parçalı yapı, akademik kariyer hedefi ve meslek seçimi süreçlerini etkileyen faktörlerin de literatürde dağınık bir görünüm sergilemesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde; faktörlerin demografik, ekonomik, psikolojik, ailevi, akademik ve yaşantısal boyutlar arasında bölündüğü görülmektedir.

Demografik ve Ailevi Faktörler: Bazı çalışmalar, cinsiyetin kariyer hedefi üzerindeki etkisini odağa alarak kız öğrencilerin dört yıllık üniversite hedefinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Özeren vd., 2020). Aynı ekseninde, ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça çocukların kariyer hedeflerinin yükseldiği ve özellikle babanın eğitim durumunun anneye göre daha baskın bir belirleyici olduğu görülmektedir (Özeren vd., 2020). Aile yapısının etkisi çocuk yetiştirme stillerine kadar uzanmaktadır; kabul ve ilgiye dayalı ebeveynlik tarzının öğrencilerin kariyer kararlarını daha bilinçli ve farkındalıkla yapmalarına olanak sağladığı kanıtlanmıştır (Esen, Çil ve Çetinkaya, 2023).

Ekonomik Beklentiler ve İş Güvencesi: Literatürün önemli bir kolu odak noktasını tamamen ekonomik beklentilere kaydırmıştır. Bu çalışmalarda öğrencilerin meslek seçiminde en yüksek önceliği "İş Güvencesi"ne verdiği, bunu "Meslek Kazançları" ve "Kariyer İmkânı"nın izlediği saptanmıştır (Pekkaya ve Çolak, 2024). Hatta aile gelir düzeyi arttıkça, kariyer olanaklarına verilen önemin belirgin şekilde yükseldiği (Pekkaya ve Çolak, 2024) ve ekonomik gelir düzeyi yükseldikçe kariyer seçimlerinin daha sağlıklı ve anlamlı hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Özeren vd., 2020).

Psikolojik Boyut ve Öz-Farkındalık: Tercihlerin psikolojik boyutuna odaklanan araştırmalar; nevroz, dışadönüklük ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin kariyer planlama eğilimleri ile doğrudan ilişkili olduğunu; bireyin öz-farkındalık düzeyi arttıkça planlama yapma eğiliminin de arttığını ortaya koymaktadır (Dikmen ve Özdemir, 2021). Bireylerin kişilik tiplerinin, hangi mesleki çevreye uyum sağlayacaklarını belirlemede demografik özelliklerle etkileşimli bir rol oynadığı saptanmıştır (Erol, 2013). Kariyer seçimleri, sahip olunan kariyer değerleri ve "kariyer çapaları" çerçevesinde de farklılık göstermektedir (Batur ve Adıgüzel, 2015).

Yaşantısal ve Mesleki Odaklı Faktörler: Sadece teorik değişkenlerin değil, "işbaşı izleme" gibi yaşantısal öğrenme deneyimlerinin de lise öğrencilerinin kariyer kararsızlığını azaltmada ve seçenekleri netleştirmede kritik bir rol oynadığı gözlemlenmiştir (Apaydın & Çelebi, 2024). Öğretmenlik ve hemşirelik gibi spesifik meslek grupları üzerinde yapılan çalışmalar ise "çocuklarla çalışma isteği" gibi içsel nedenlerin yanı sıra "iş garantisi" ve "çalışma koşulları" gibi dışsal faktörlerin tercihlerdeki belirleyiciliğine işaret etmektedir (Çermik, Doğan, ve Şahin, 2011; Şirin vd., 2008).

Faktörlerdeki bu çeşitlilik, bireylerin hangi kaynaklardan beslendiği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Türkiye'deki kariyer tercihi literatüründe bilgi kaynakları, karar verme faktörleri ve örneklem özelliklerinin her birinin ayrı kapsamlarda ve dar sınırlarla ele alındığı görülmektedir. Mevcut araştırmalar incelendiğinde; tercih sürecinde kullanılan bilgi kaynakları ile bu karara yön veren faktörlerin genellikle birbirinden kopuk bir şekilde raporlandığı dikkat çekmektedir. Örneğin, bazı çalışmalar meslek seçiminde sadece okul ve ailenin rolüne odaklanmıştır (Turan, 2018). Buna karşın, öğretmen adayları üzerine yapılan bir başka araştırmada, bireyin kendi geçmiş yaşantısındaki "iz bırakan öğretmenler" ile kurduğu bağın birincil veri ve ilham kaynağı olduğu saptanmıştır (Çermik, Doğan ve Şahin, 2011). Dijitalleşen süreçlerle birlikte üniversite web sayfaları, sosyal medya ve internet pazarlamacılığı gibi kaynakların önemi vurgulansa da (Erkuş, Oral ve Sever, 2020), bu kaynakların aile veya rehberlik birimleri gibi geleneksel kanallarla nasıl bir hiyerarşi içinde olduğu bütüncül olarak sentezlenmemiştir.

Tüm bu dağınık tablo, Türkiye'deki kariyer tercihi literatürünün yalnızca bulgu düzeyinde değil, metodolojik kapsayıcılık açısından da önemli boşluklar barındırdığını ortaya koymaktadır. Mevcut çalışmalar incelendiğinde, örneklem özelliklerinin genellikle belirli coğrafi bölgeler veya dar akademik kademelerle sınırlı kaldığı, dolayısıyla Türkiye genelini yansıtan heterojen bir öğrenci profilinin henüz tam olarak betimlenemediği görülmektedir (Çatı vd., 2016). Benzer şekilde, kariyer tercihinin etki eden faktörlerin iş güvencesi ve gelir beklentisi gibi ekonomik dinamiklerden, kişilik uyumu ve öz-yeterlik gibi psikolojik değişkenlere; ailenin sosyo-ekonomik konumu ve rol model etkisi gibi sosyal belirleyicilerden, sınav sistemi ve bölüm kontenjanları gibi yapısal kısıtlara uzanan çok katmanlı yapısı, çoğu araştırmada bir bütün olarak değil parçalı kategoriler hâlinde ele alınmaktadır (Aydemir, 2018; Çelik ve Üzmez, 2014). Bu durum, faktörler arasındaki hiyerarşiyi ve etkileşimi anlamayı güçleştirmektedir. Literatürdeki bir diğer temel eksiklik ise kariyer bilgisine erişim kanalları üzerinedir: öğrencilerin bu süreci hangi kaynaklardan, rehberlik hizmetleri, aile ve akran çevresi, sosyal medya ve mesleki tanıtım etkinlikleri aracılığıyla yönlendirdiğine dair sistematik bir çerçeve henüz oluşturulamamıştır (Ersoy, Carkit ve Lent, 2025). Dolayısıyla, Türkiye bağlamında kariyer tercihi süreçlerine yön veren genel eğilimleri ortaya koyacak; sosyo-demografik yapıdan yaşantısal deneyimlere, bilgiye erişim örüntülerinden faktörler arası etkileşime kadar tüm bileşenleri bir arada değerlendirecek kapsamlı bir çalışmaya duyulan ihtiyaç kritik bir boyuta ulaşmıştır (Çatı vd., 2016; Ersoy, Carkit ve Lent, 2025).

Bu çalışma, söz konusu 'parçalı literatür yapısını' bir araya getirmeyi ve mevcut araştırmaların metodolojik/içeriksel sınırlarını aşan bütüncül bir sentez sunmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye'de yükseköğretimin hızlı bir genişleme sürecine girdiği ve üniversite sayısının yaklaşık üç katına ulaştığı 2000 yılından itibaren Türkçe literatürde yayımlanmış kariyer, meslek ve bölüm tercihi çalışmalarını sistematik olarak incelemektir. Veri toplama süreci 2023 yılı itibarıyla tamamlanmış olup kapsam bu tarihle sınırlandırılmıştır.

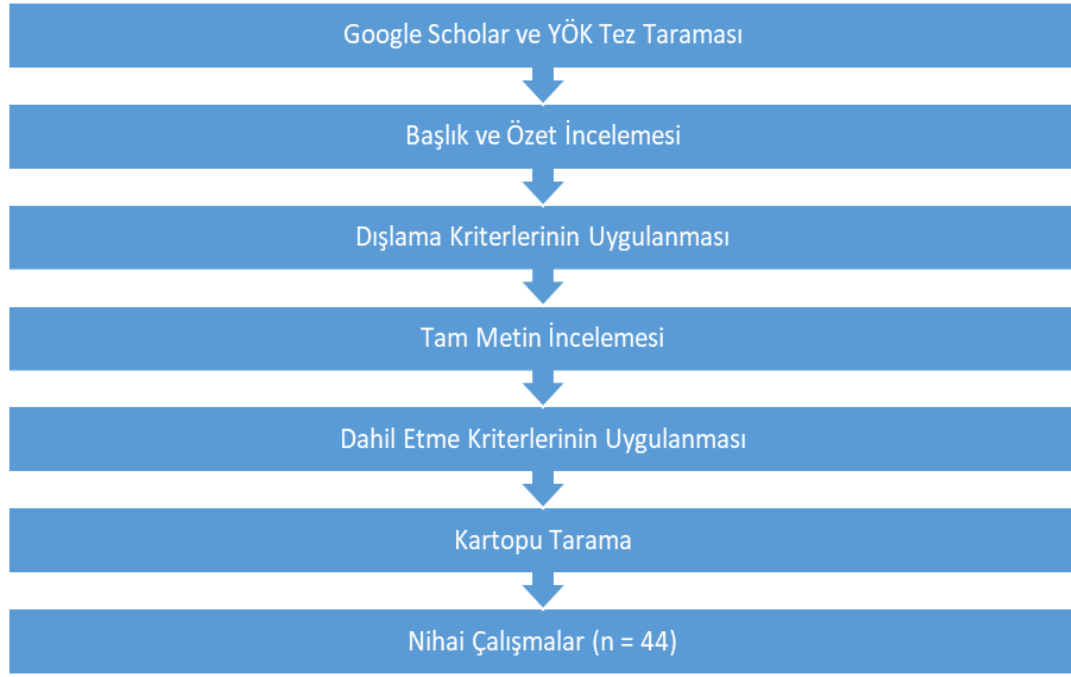
Bu doğrultuda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İncelenen çalışmaların örneklem özellikleri nelerdir?
2. Bireyler kariyer ve bölüm tercihinde hangi bilgi kaynaklarından yararlanmaktadır?
3. Bireyler tercih sürecinde hangi faktörleri dikkate almaktadır?

Yöntem

Bu çalışmada sistematik literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, belirli bir konuda yapılan çalışmaların belirli kriterlere göre yapılandırılmış ve kapsamlı bir sentezini elde etmek için seçilmiştir (Kitchenham, 2004). Sistematik araştırmalar, araştırmacıların bir konu üzerine yapılan çalışmaların benzerliğini ve çeşitliliğini ortaya koymasını sağlar ve ilgilenilen alanda çalışan ya da çalışmak isteyen araştırmacılara genel eğilimi gösterir (Cohen, Manion & Morrison, 2007).

Araştırma kapsamına kariyer ve meslek tercihi üzerine yapılmış Türkçe tezler ve hakemli Türkçe yayınlar dahil edilmiştir. YÖK Tez veri tabanı ve Google Akademik veri tabanından “kariyer tercihi, üniversite tercihi, bölüm tercihi, meslek prestiji” anahtar kelimeleri ile literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 2000 ila 2023 yılları arasında Türkçe literatürde yayımlanmış çalışmalar dahil edilmiştir. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak kartopu örnekleme kullanılmıştır. Girilen anahtar kelimelerle ulaşılan makale ve tezlerin kaynakçasından araştırmanın kapsamına giren makaleler dahil edilerek araştırmanın örneklemini genişletilmiştir. Toplam 44 makale ve tez çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmaların seçimine ilişkin süreç Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Çalışmaların seçimine ilişkin adımlar.

Verilerin analizinde, içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. İçerik analizi, metinleri çeşitli kriterlere göre kategorilere dönüştüren sistematik bir yöntemdir (Stemler, 2000). Bu kapsamda üç araştırma sorusuna yanıt vermek için analizler yapılmış ve bu sorulara ilişkin kategoriler oluşturularak tablolar ve grafikler oluşturulmuştur. Veri analizi iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, araştırma kapsamında çevrimiçi bir veri giriş dokümanı oluşturulmuş ve araştırma soruları doğrultusunda belirlenen ön kod başlıkları (örneklem özellikleri, bilgi kaynakları ve çalışma alanları) altında tüm veriler bir araştırmacı tarafından sistematik biçimde aktarılmıştır. Veri girişinin ardından ikinci bir araştırmacı, kayıtları bağımsız olarak inceleyerek eksik ya da hatalı girişleri kontrol etmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

İkinci aşamada ise kodların üst düzey kategorilere dönüştürülmesi süreci gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, kodlamayı gerçekleştiren araştırmacı ile farklı bir araştırmacı verileri birbirinden bağımsız olarak kategorize etmiştir. Bağımsız kodlayıcıların oluşturduğu farklı kodlamaların karşılaştırması ve değerlendirmesi Cohen'in Kappa istatistiğinden yararlanılarak değerlendirilir. Buna göre .80 ve üzeri çok iyi uyum ve kabul edilebilir güvenilirliğe işaret ettiği kabul edilmektedir (Guest, MacQueen & Namey, 2012). Kodlayıcılar arası güvenilirliği belirlemek amacıyla iki araştırmacının oluşturduğu kategoriler arasındaki uyum için Kappa değeri hesaplanmış ve uyum katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda elde edilen uyum oranı yüksek düzeyde değerlendirilmiştir.

Kategorilerin oluşturulmasının ardından iki araştırmacı bir araya gelerek farklılık gösteren noktaları tartışmış, uzlaşya varmış ve son aşamada kategorilerden tümevarımsal biçimde temalar oluşturmuştur. Bu çok aşamalı ve karşılaştırmalı süreç, analizlerin sistematikliğini ve iç tutarlılığını güçlendirmeyi amaçlamıştır.

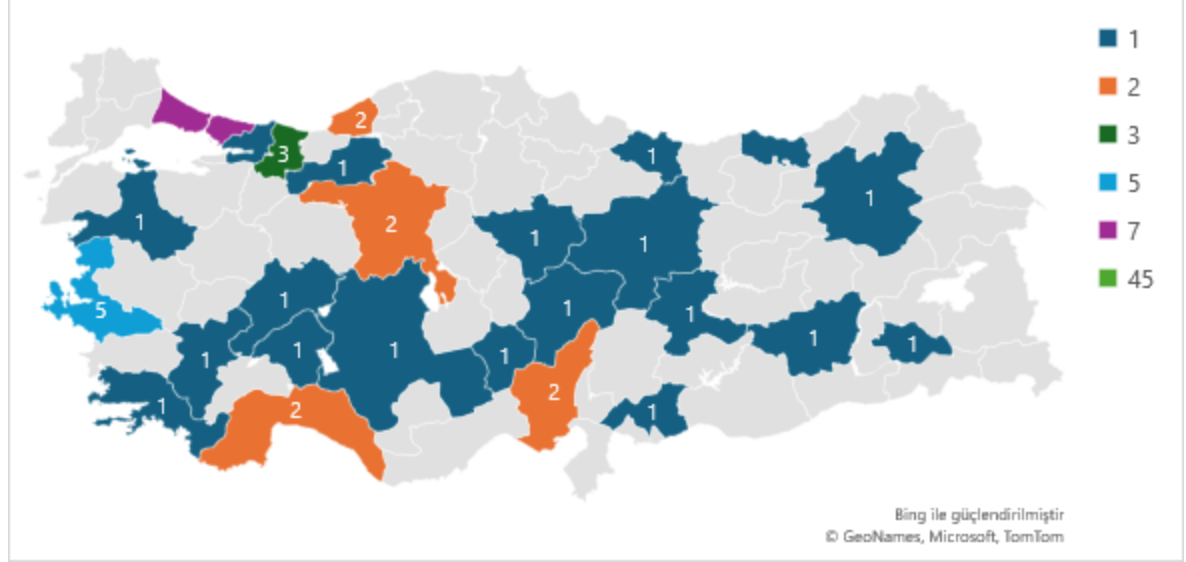
Bulgular

Bireylerin kariyer, meslek ve bölüm tercihlerine ilişkin karar süreçlerini ele alan tez ve makaleler sistematik olarak incelenmiş; bulgular örneklem özellikleri, bilgi kaynakları ve tercih faktörleri olmak üzere üç ana başlık altında yapılandırılmıştır.

Örneklem Özellikleri

Örneklem özellikleri; (i) araştırmanın yürütüldüğü il, (ii) okul türü ve (iii) uygulama alanı olmak üzere üç alt boyutta analiz edilmiştir.

Araştırmanın Yürütüldüğü İl

Şekil 2. Araştırmanın yapıldığı yıla göre dağılım.

İncelenen çalışmaların coğrafi dağılımı değerlendirildiğinde, örneklemelerin büyük ölçüde belirli illerde yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 2). En fazla araştırma 7 çalışma ile İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. İstanbul'u 5 çalışma ile İzmir izlemektedir. Sakarya (n=3) üçüncü sırada yer alırken; Ankara, Antalya, Adana ve Zonguldak'ta ikişer çalışma yürütülmüştür. Afyon, Balıkesir, Bolu, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Isparta, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Muğla, Niğde, Ordu, Siirt, Sivas, Trabzon ve Yozgat'ta ise birer çalışma gerçekleştirilmiştir. Üç çalışmada ise araştırmanın yürütüldüğü ile ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu bulgu, literatürde coğrafi dağılımın sınırlı sayıda büyükşehirde yoğunlaştığını ve bölgesel temsiliyetin dengeli olmadığını göstermektedir.

Okul Türüne Göre Örneklem Dağılımı

Tablo 1. Okul Türüne Göre Örneklem Dağılımı

Örneklem ait okul türü	f	%
Üniversite lisans öğrencileri	21	%47,7
Lise öğrencileri	12	%27,3
Meslek lisesi öğrencileri	3	%6,8
Üniversite lisans ve önlisans öğrencileri	2	%4,5
Lise öğrencileri ve rehber öğretmenler	2	%4,5
Fen lisesi öğrencileri	1	%2,3
İmam Hatip lisesi öğrencileri	1	%2,3
Lise öğrencileri ve mezun durumda olan öğrenciler	1	%2,3
Bilgi yok	1	%2,3

Toplam

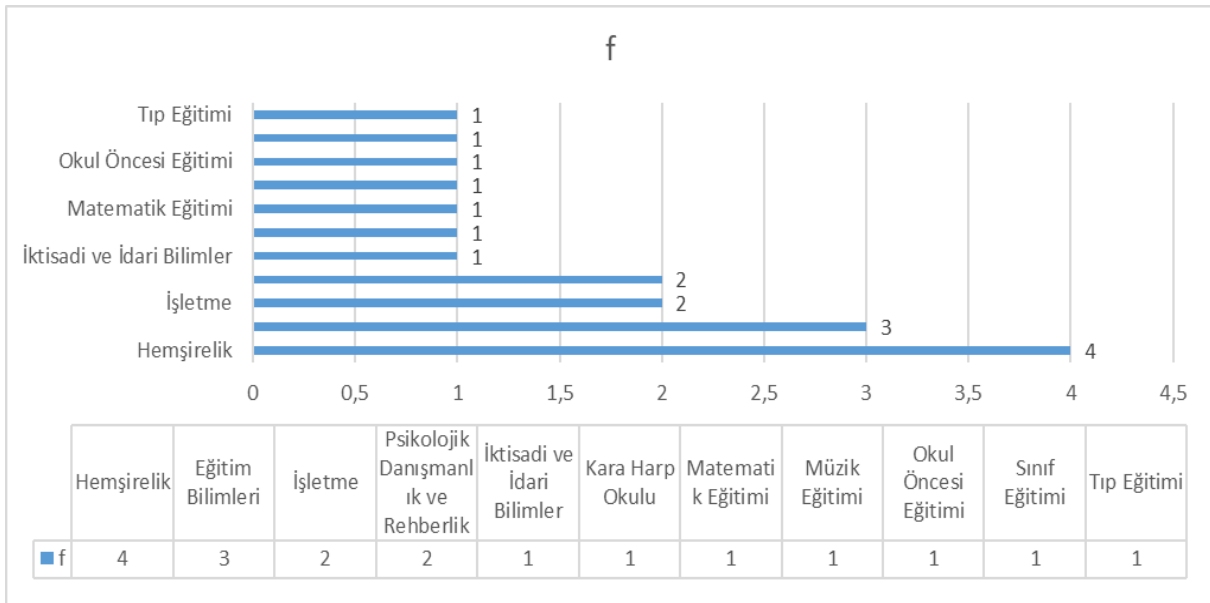
44

%100,0

Çalışmaların örneklem grupları dokuz kategori altında sınıflandırılmıştır. En yüksek oran üniversite lisans öğrencilerine aittir (n=21, %47,7). Lise öğrencileri 12 çalışma (%27,3) ile ikinci sırada yer almaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin örneklemde yer aldığı çalışma sayısı 3'tür (%6,8). Üniversite lisans ve önlisans öğrencilerinin birlikte yer aldığı iki çalışma (%4,5) ile lise öğrencileri ve rehber öğretmenlerin birlikte incelendiği iki çalışma (%4,5) bulunmaktadır. Fen lisesi öğrencileri (n=1), imam hatip lisesi öğrencileri (n=1) ve lise öğrencileri ile mezun ancak herhangi bir programa yerleşememiş bireyleri kapsayan örneklem (n=1) ise daha sınırlı düzeyde temsil edilmiştir. Bir çalışmada okul türüne ilişkin bilgi raporlanmamıştır (%2,3). Bulgular, araştırmaların ağırlıklı olarak üniversite ve genel lise öğrencileri üzerinde yoğunlaştığını, diğer okul türlerinin ise sınırlı biçimde temsil edildiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaların Uygulama Alanları

Çalışmaların yürütüldüğü uygulama alanlarına ilişkin bilgi (çalışmaların hangi disiplinlerde yapıldığı) 18 araştırmada raporlanmıştır (Şekil 3). Alan dağılımı incelendiğinde, en sık temsil edilen alanın Hemşirelik (n=4) olduğu görülmektedir. Bunu Eğitim Bilimleri (n=3), İşletme (n=2) ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (n=2) alanları izlemektedir. Kara Harp Okulu, Matematik Eğitimi, Müzik Eğitimi, Okul Öncesi Eğitimi, Sınıf Eğitimi ve Tıp Eğitimi alanları ise birer çalışma ile temsil edilmiştir. Bu dağılım, kariyer ve meslek tercihi araştırmalarının belirli disiplinlerde yoğunlaştığını ve alan çeşitliliğinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

Şekil3.Araştırmaların uygulama alanları.

Bireylerin Kariyer, Meslek, Üniversite ve Bölüm Tercihine Yönelik Kararlarında Faydalandıkları Kaynaklar

İncelenen çalışmalarda bireylerin kariyer, meslek ve üniversite bölüm tercihi süreçlerinde başvurdukları bilgi kaynakları analiz edilmiş ve toplam 48 atıf belirlenmiştir. Bulgular, karar sürecinde en etkili kaynağın aile olduğunu göstermektedir (n=14, %29,2). Aileyi öğretmenler (n=9, %18,8) ve

arkadaşlar (n=7, %14,6) izlemektedir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmet birimleri ise 4 atıfla (%8,3) dördüncü sırada yer almaktadır. Daha düşük sıklıkta raporlanan kaynaklar arasında çevre (n=2), akran grupları (n=2) ve internet (n=2) bulunmaktadır. Okul, rol model olarak görülen kişiler, akraba, tanıtım ve yönlendirme dersi, üniversite web sayfaları, tanıtım ve konferanslar, üniversite öğretim elemanları ve diğer medya araçları (gazete, dergi reklamları vb.) ise birer çalışmada (%2,1) yer almıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bireylerin kariyer ve meslek tercihlerinde en belirleyici kaynakların yakın sosyal çevre (özellikle aile ve öğretmenler) olduğu; kurumsal rehberlik hizmetleri ve dijital kaynakların ise görece daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Bireylerin kariyer, meslek, üniversite ve bölüm tercihinine yönelik kararlarında faydalandıkları kaynaklar

Kaynaklar	f	Yüzde
Aile	14	%29,2
Öğretmen	9	%18,8
Arkadaş	7	%14,6
Rehberlik ve psikolojik danışma hizmet birimleri	4	%8,3
Çevre	2	%4,2
Akran grupları	2	%4,2
İnternet	2	%4,2
Diğer	8	%16,
Okul		
Örnek aldıkları kişiler		
Akraba		
Tanıtım ve Yönlendirme dersi		
Üniversite web sayfaları		
Konferanslar		
Üniversite hocası		
Diğer (Gazete, dergi reklamları vb.)		
Toplam	48	%100,0

Bireylerin Kariyer, Meslek, Üniversite Bölüm Tercihine Yönelik Kararlarında Dikkat Ettikleri Faktörler/Özellikler

Bu sistematik incelemede bireylerin kariyer, meslek, üniversite bölüm tercihinine yönelik kararlarında dikkat ettikleri faktörler/özellikler iki ayrı veri kaynağı üzerinden analiz edilmiştir. Birinci kaynak, incelenen çalışmaların kendi bulgularına dayalı faktörleri kapsamakta; yani her araştırmanın örnekleme üzerinden doğrudan elde ettiği ampirik sonuçları yansıtmaktadır. İkinci kaynak ise incelenen çalışmaların atıf yaptığı literatürden öne çıkan faktörleri içermekte olup bu kaynak, birincil bulgularla doğrudan desteklenemeyen ancak alanda tekrar eden örüntülerin izini sürmeye olanak tanımaktadır. Bu iki katmanlı yaklaşım, yalnızca mevcut bulgularla sınırlı kalmak yerine araştırmaların

dayandığı kuramsal ve ampirik zemine de ulaşmayı mümkün kılmış; böylece Türkiye'deki kariyer tercihi literatürünün daha kapsamlı bir görünümünü ortaya koymak hedeflenmiştir.

İlk olarak, incelenen 44 çalışmanın bulgu bölümlerinde raporlanan faktörler kodlanmış ve bu çalışmalarda ampirik olarak elde edilen değişkenler ayrı bir tabloda sunulmuştur. Bu tablo, araştırmaların kendi örneklemelerine dayalı olarak ortaya koyduğu bulguları yansıtmaktadır.

İkinci olarak, söz konusu çalışmaların kuramsal çerçeve ve tartışma bölümlerinde atıf yapılan araştırmalarda tercih sürecini açıklamak amacıyla vurgulanan faktörler ayrıca analiz edilmiştir. Bu kapsamda literatürde tekrar eden ve kuramsal olarak öne çıkan değişkenler kodlanmış ve ayrı bir tabloda raporlanmıştır.

Bu doğrultuda analiz sürecinde iki ayrı tablo oluşturulmuştur:

- (i) incelenen çalışmaların kendi bulgularına dayalı faktörler ve
- (ii) bu çalışmaların referans verdiği literatürde öne çıkan faktörler.

Bu ayırım, bir yandan mevcut araştırmaların ampirik eğilimlerini görünür kılmayı, diğer yandan literatürde kavramsal olarak vurgulanan belirleyicileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece tercih sürecine ilişkin hem uygulamaya dayalı bulgular hem de kuramsal vurgu alanları karşılaştırmalı biçimde değerlendirilebilmektedir.

İncelenen Çalışmaların Kendi Bulgularına Dayalı Faktörler

İncelenen çalışmaların bulguları doğrultusunda bireylerin kariyer, meslek ve üniversite bölüm tercihlerinde dikkate aldıkları faktörler analiz edilmiş; toplam 6 tema ve 28 kategori belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin toplam frekans 95 olarak hesaplanmıştır. İçerik analizi sonucunda ortaya konan temalar şu şekildedir: (i) demografik faktörler, (ii) sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer (iii) kişisel özellikler (iv) çevresel ve kültürel faktörler (v) psikolojik ve duygusal faktörler ve (vi) akademik faktörler.

Genel dağılım incelendiğinde, en yüksek frekansa sahip temanın demografik faktörler olduğu görülmektedir. Bu temada yer alan cinsiyetin de en yüksek kategori olduğu belirlenmiştir (n=12). Bu bulgu, meslek tercihinin önemli ölçüde toplumsal cinsiyet temelli kalıplarla ilişkili olarak ele alındığını göstermektedir. Demografik faktörler teması kapsamında cinsiyetin yanı sıra okul ve lise türü (n=5), aile gelir düzeyi (n=4), ebeveyn mesleği (n=3) ve ebeveyn eğitim düzeyi (n=2) gibi sosyo-demografik göstergelerin de tercih sürecinde etkili olduğu görülmektedir.

Cinsiyet değişkenini, çevresel ve kültürel faktörler teması altında yer alan çevre (n=10), kişisel özellikler teması altında yer alan bireylerin mesleğe yönelik ilgileri (n=9) ve yetenekleri (n=7) izlemektedir. Sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer temasında iş güvencesi (n=6), genel ekonomik faktörler (n=6) ve toplumsal statü (n=5) öne çıkan değişkenlerdir. Psikolojik ve duygusal faktörler teması incelendiğinde ise manevi tatmin (n=3) ve duygusal denge (n=1) gibi bireyin mesleğe yönelik içsel değerlendirmelerinin etkili olduğu görülmektedir.

Akademik faktörler teması kapsamında sınav puanı (n=4) ve akademik başarı (n=1) iki kategori ile temsil edilmiştir. Alt temaların toplam frekans dağılımı incelendiğinde demografik faktörlerin (n=26) ve sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer temasının (n=26) görece daha yüksek temsil edildiği görülmektedir. Kişisel özellikler (n=20), çevresel-kültürel faktörler (n=14), psikolojik ve duygusal faktörler (n=6) ve akademik faktörlerin (n=5) ise daha sınırlı bir dağılım sergilediği görülmektedir.

Tablo 3. İncelenen çalışmaların kendi bulgularına dayalı faktörler

Tema	Kategori	Frekans
Demografik Faktörler	Cinsiyet	12
	Okul ve lise türü	5
	Aile gelir düzeyi	4
	Anne baba mesleği	3
	Anne baba eğitim düzeyi	2
	Alt toplam	26
Sosyoekonomik Faktörler ve Mesleki Değer	İş güvencesi	6
	Ekonomik faktör	6
	Toplumsal statü	5
	Kariyer beklentisi	3
	Mesleğin avantajı/İdeal meslek	3
	Sosyal güvence	2
	İyi bir maaş beklentisi	1
	Alt toplam	26
Kişisel Özellikler	İlgi	9
	Yetenek	7
	Mesleğe yönelik tutum	2
	Kişiliğe uygun olması	1
	Öz farkındalık	1
	Alt toplam	20
Çevresel ve Kültürel Faktörler	Çevre	10
	Arkadaş ortamı	2
	Kültürel değerler	1
	Yaşanılan bölge	1
	Alt toplam	14
Akademik Faktörler	Sınav puanı	4
	Akademik başarı	1
	Alt toplam	5

	Manevi tatmin	3
Psikolojik ve Duygusal Faktörler	Duygusal denge	1
	Alt toplam	4
Toplam		95

İncelenen Çalışmaların Referans Verdiği Literatürde Öne Çıkan Faktörler

İncelenen çalışmaların referans verdiği literatürde öne çıkan kavramlara ilişkin bulgular doğrultusunda bireylerin kariyer, meslek ve üniversite bölüm tercihlerinde dikkate aldıkları faktörler analiz edilmiş; toplam 9 tema ve 91 kategori belirlenmiştir. Bu temalar sırasıyla demografik faktörler, kişisel özellikler, psikolojik ve duygusal faktörler, çevresel ve kültürel faktörler, sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer, kariyer yönelimlerine ilişkin kavramlar, karar verme süreci ve planlama ile ilgili faktörler, akademik faktörler ve rastlantısal faktörlerdir.

Demografik faktörler temasında yer alan kategori (n=10) sırasıyla cinsiyet, yaş, aile eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi, anne baba mesleği, sosyoekonomik durum, okul ve lise türü, sınıf düzeyi, yaşanılan yer/coğrafya ve etnik demografidir. Diğer bir tema ise kişisel özellikler temasıdır. Kişisel özellikler teması sırasıyla ilgi, yetenek, kendini tanıma/benlik algısı, bireysel özellikler, zekâ, değerler, fiziksel özellikler, kişilik özellikleri ve benlik tasarımı, kişinin sağlık şartları ve öz yetkinlik kategori/kodlarından (n=11) oluşmaktadır. Bu araştırma sorusu kapsamında ortaya çıkan diğer bir tema ise Psikolojik ve Duygusal Faktörlerdir. Bu temada yer alan kategoriler/kodlar (n=12) algı, tutum, cinsiyet rolleri, önyargılar, inançlar, motivasyon, toplumsal cinsiyet algısı, manevi tatmin, kişinin erken yaş ihtiyaç ve deneyimleri, duygusal denge, çaresizlik duygusu ve özgeciliktir. Çevresel-kültürel faktörler teması aile, çevre, arkadaş/sosyal ortam, öğretmen, rehberlik, sosyal geçmiş, teknoloji, siyasi gelişmeler, kültürel dinamizm, okul, sosyal medya, önem verilen kişi, rol model mesleği, normlar, kültürel değerler ve dil boyutlarından (n=15) oluşmaktadır. Sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer teması ise mesleğin toplumdaki yeri, meslek hakkında bilgi, mesleki olgunluk seviyesi, meslek özellikleri, mesleğin günümüzdeki ve gelecekteki durumu, kariyer imkânı, iyi bir gelir beklentisi, mesleğe verilen değer, toplumsal saygınlık, mesleği sevmek, çalışma saatleri, tatiller, iş bulma garantisi, iş güvencesi, topluma hizmet, çocukların geleceğine katkıda bulunma, ekonomik faktör, mesleğin avantajı olmak üzere 18 kategori/kod ile temsil edilmiştir. Görece kategori/kod sayısı bakımından daha az olan tema ise akademik faktörler temasıdır. Akademik başarı ve sınav puanı bu temada yer alan kategorilerdir (n=2). Şans, beklenmedik olaylar, doğal afetler, ekonomik krizler ve öneri kategorileri rastlantısal faktörler adı altında toplanmıştır (n=5).

İncelenen çalışmalarda referans verilen çalışmalarda “kendi bulgularına dayalı” faktörlerden farklı olarak 2 tema belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla, Kariyer Yönelimlerine ilişkin faktörler ile Karar Verme Süreci ve Planlama ile ilgili faktörler temalarıdır. Kariyer Yönelimlerine ilişkin kavramlar temasında teknik, fonksiyonel, bağımsızlık, saygınlık, rekabetçilik, özel yaşam, girişimcilik, güvenlik, özgürlük kategorilerinden (n=9) oluşmaktadır. Karar Verme Süreci ve Planlama ile ilgili faktörler teması ise bireysel beklentiler, hedef belirleme, gelecek planı, problem çözme, başa çıkma stratejileri, deneyimler, ideal, kariyer beklentisi, bilinç olmak üzere 9 kategoriden oluşmaktadır.

Tablo 4. Çalışmaların referans verdiği literatürde öne çıkan faktörler

Tema	Kategori
Demografik Faktörler	Cinsiyet, Yaş, Aile Eğitim Düzeyi, Aile Gelir Düzeyi, Anne baba mesleği, Sosyoekonomik Durum, Okul ve lise türü, Sınıf düzeyi, Yaşanılan Yer / Coğrafya, Etnik Demografi
Kişisel Özellikler	İlgi, Yetenek, Kendini Tanıma/Benlik algısı, Bireysel Özellikler, Zekâ, Değerler, Fiziksel Özellikler, Kişilik Özellikleri ve Benlik Tasarımı, Kişinin Sağlık Şartları, Öz Yetkinlik
Psikolojik ve Duygusal Faktörler	Algı, Tutum, Cinsiyet Roller, Önyargılar, İnançlar, Motivasyon, Toplumsal Cinsiyet Algısı, Manevi Tatmin, Kişinin Erken Yaş İhtiyaç ve Deneyimleri, Duygusal denge, Çaresizlik Duygusu, Özgecilik
Çevresel ve Kültürel Faktörler	Aile, Çevre, Arkadaş/Sosyal ortam, Öğretmen, Rehberlik, Sosyal Geçmiş, Teknoloji, Siyasi Gelişmeler, Kültürel Dinamizm, Okul, Sosyal Medya, Önem Verilen Kişi, Rol Model Mesleği, Normlar, Kültürel değerler, Dil
Sosyoekonomik Faktörler ve Mesleki Değer	Mesleğin Toplumdaki Yeri, Meslek Hakkında Bilgi, Mesleki Olgunluk Seviyesi, Meslek Özellikleri, Mesleğin Günümüzdeki ve Gelecekteki Durumu, Kariyer İmkânı, İyi Bir Gelir Beklentisi, Mesleğe Verilen Değer, Toplumsal Saygınlık, Mesleği Sevme, Çalışma Saatleri, Tatiller, İş Bulma Garantisi, İş güvencesi, Topluma Hizmet, Çocukların Geleceğine Katkıda Bulunma, Ekonomik faktör, Mesleğin Avantajı
Kariyer Yönelimlerine İlişkin Faktörler	Teknik, Fonksiyonel, Bağımsızlık, Saygınlık, Rekabetçilik, Özel Yaşam, Girişimcilik, Güvenlik, Özgürlük
Karar Verme Süreci ve Planlama ile İlgili Faktörler	Bireysel Beklentiler, Hedef Belirleme, Gelecek Planı, Problem Çözme, Başa Çıkma Stratejileri, Deneyimler, İdeal, Kariyer beklentisi, Bilinç
Akademik Faktörler	Akademik Başarı, Sınav Puanı
Rastlantısal Faktörler	Şans, Beklenmedik olaylar, Doğal afetler, Ekonomik krizler, Öneri

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, bireylerin kariyer, meslek ve bölüm tercihlerine ilişkin karar süreçlerini ele alan tez ve makaleleri örneklem, tercih sürecinde başvurulmuş bilgi kaynakları ve kariyer/bölüm/meslek tercihinde etkili değişkenler bağlamında sistematik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır.

İncelenen çalışmaların coğrafi dağılımı incelendiğinde araştırmaların belirli illerde yoğunlaştığı görülmektedir. En yüksek yoğunluk İstanbul (n=7) ve İzmir (n=5) olmak üzere iki ildedir. Bu illeri sırasıyla Sakarya (n=3) ile Ankara, Antalya, Adana ve Zonguldak (n=2) takip etmektedir. Afyon, Balıkesir, Bolu, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Isparta, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Muğla, Niğde, Ordu, Siirt, Sivas, Trabzon ve Yozgat'ta ise birer çalışma yürütülmüştür. Bu dağılım incelendiğinde çalışmaların toplamda 27 farklı ilde gerçekleştirildiği, Türkiye'deki 81 ilin yalnızca yaklaşık üçte birinin (%33) literatürde temsil edildiği görülmektedir. Üç çalışmada ise araştırmanın yürütüldüğü ile ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.

Özellikle İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerin öne çıkması, bu kentlerde yükseköğretim kurumlarının, akademik insan kaynağının ve öğrenci nüfusunun diğer illere kıyasla daha yoğun olmasından kaynaklanabilir. Türkiye'de yükseköğretim sistemine ilişkin raporlar ve çalışmalar, üniversitelerin ve araştırma faaliyetlerinin önemli ölçüde büyükşehirlerde yoğunlaştığını ve akademik

üretimin büyük ölçüde bu merkezlerde gerçekleştiğini göstermektedir (YÖK, 2025). Benzer biçimde farklı eğitim alanlarında yapılan bibliyometrik çalışmalar da veri toplama süreçlerinin çoğunlukla İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır (Tutar-Çınar ve Bulut, 2024). Bu şehirlerde lise ve üniversite öğrenci sayısının fazla olması, araştırmacıların geniş örneklemle daha kolay erişebilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, araştırmacıların kendi kurumlarının bulunduğu şehirlerde veri toplama eğilimi de bu yoğunlaşmayı artırabilmektedir. Bu durum, kariyer ve bölüm tercihi çalışmalarının büyükşehirlerde toplanması, Türkiye'deki akademik üretimin mekânsal dağılımı ve araştırma süreçleriyle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Küçük şehirler ve kırsal bölgelerdeki öğrencilerin kariyer tercihlerinin, iş piyasasına erişim olanakları, sosyo-ekonomik kısıtlar ve yerel kültürel beklentiler bakımından büyükşehir örneklemelerinden belirgin biçimde farklılaşabileceği öngörülmektedir; dolayısıyla bu grupların araştırmalara dahil edilmemesi, Türkiye geneline temsil eden bulgulara ulaşmayı güçleştirmekte ve mevcut literatürün genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır.

Örneklem grupları bakımından çalışmaların yaklaşık yarısı üniversite lisans öğrencilerine ($f=21$; %47,7) ve önemli bir bölümü lise öğrencilerine ($f=12$; %27,3) odaklanmıştır. Meslek liseleri ($n=3$; %6,8), fen liseleri, imam hatip liseleri ve mezun bireyler (her biri $n=1$; %2,3) ise sınırlı biçimde temsil edilmiştir. Araştırmaların örneklem gruplarının büyük ölçüde üniversite lisans ve lise öğrencileri üzerinde yoğunlaşması, kariyer ve meslek seçimi literatürünün odaklandığı gelişimsel dönemlerle yakından ilişkilidir (Yeşilyaprak, 2012). Bu dönem, bireyin toplumsal rollere uyum sağladığı ve kariyer kararlarının en kritik olduğu evre olarak görülmektedir (Yeşilyaprak, 2010). Kariyer gelişimi kuramları, bireylerin meslek ve eğitimle ilgili kararlarını özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde şekillendirdiklerini vurgulamaktadır (Savickas, 2013). Bu nedenle, araştırmaların önemli bir kısmı lise ve üniversite öğrencilerini kapsayan örneklemeler üzerinde yürütülmektedir. Örneğin; lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar, bireylerin meslek seçimine ilişkin beklenti, değer ve etkilenme kaynaklarının bu dönemde belirginleştiğini göstermektedir (Atlı ve Gür, 2019). Benzer biçimde, lise öğrencilerinin kariyer kaygısı ve meslek seçimi süreçlerini inceleyen çalışmalar da karar verme sürecinin özellikle ortaöğretimin son yıllarında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır (Akbaş ve Okutan, 2020). Bu yoğunlaşmanın bir nedeni, okul rehberlik hizmetlerinin de ağırlıklı olarak üniversite sınavına hazırlık dönemine, yani lise son sınıfa odaklanması ve kariyer yönlendirmesinin bu kademeye özdeşleşmesidir. Bununla birlikte, meslek liseleri, farklı lise türleri veya mezun bireyleri kapsayan örneklemelerin sınırlı kalması, bulguların yalnızca belirli eğitim kademelerine genellenebileceğini göstermektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin sektöre doğrudan geçiş beklentisi, ortaokul düzeyindeki öğrencilerin henüz şekillenmekte olan kariyer algısı ve mezunların geriye dönük deneyimleri, farklı dinamikler barındırmakta ve ayrı bir araştırma perspektifi gerektirmektedir. Bu durum, farklı öğrenci profillerini ve eğitim kademelerini bir arada kapsayan daha kapsamlı çalışmalara duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışmaların yürütüldüğü uygulama alanlarına ilişkin alan dağılımı incelendiğinde, en sık temsil edilen alanın Hemşirelik ($n=4$) olduğu görülmektedir. Bunu Eğitim Bilimleri ($n=3$), İşletme ($n=2$) ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ($n=2$) alanları izlemektedir. Kara Harp Okulu, Matematik Eğitimi, Müzik Eğitimi, Okul Öncesi Eğitimi, Sınıf Eğitimi ve Tıp Eğitimi alanları ise birer çalışma ile temsil edilmiştir. Hemşirelik alanındaki çalışmaların yoğunluğu, sağlık eğitim programlarının meslekle doğrudan ilişkilendirilmiş olması ve öğrencilerin kariyer kararlarının eğitim süreciyle güçlü biçimde bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır (Olğun ve Arslan, 2020). Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleğe yönelik tutumlarını inceleyen araştırmalar da bu alanın kariyer tercihleri bağlamında sıkça ele alındığını ortaya koymaktadır (Olğun ve Arslan, 2020). Ayrıca sağlık alanındaki bu yoğunluk, meslek kimliği, mesleki bağlılık ve işgücü planlaması açısından stratejik öneme de işaret etmektedir.

Uluslararası literatürde hemşirelik öğrencilerinin kariyer seçimi ve mesleki motivasyonlarının yoğun biçimde araştırıldığı görülmektedir (McCarey, Barr & Rattray, 2007; Price 2009; Neilson & McNally, 2013). Eğitim bilimleri ve öğretmenlik alanlarında yürütülen çalışmaların görece olarak fazla olması, öğrencilerin meslek seçimi motivasyonlarının ve kariyer yönelimlerinin eğitim araştırmalarında önemli bir konu olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Meslek seçimi, yalnızca bireysel kariyer kararı olarak değil, aynı zamanda eğitim sisteminin niteliğini doğrudan etkileyen bir unsurdur (Watt & Richardson, 2007; Hanushek, 2011). Bu yaklaşım da eğitim bilimleri alanında bu çalışmaların görece yüksek çıkmasını sağlamış olabilir. İşletme ve iktisat alanlarında yürütülen çalışmaların literatürde belirgin bir ağırlığa sahip olması, bu disiplinlerin işgücü piyasasına yön veren temel profesyonelleri yetiştirmesiyle ilişkilidir. Eğitim bilimlerinde meslek seçimi sistemin niteliği üzerinden tartışılırken (Watt & Richardson, 2007), işletme ve iktisat alanında bu süreç daha çok bireylerin beşeri sermaye yatırımları ve ekonomik sonuç beklentileri çerçevesinde ele alınmaktadır (Ng et al., 2008). Araştırmacıların bu grupları tercih etmesi, mezunların iş dünyasındaki stratejik rolleri ve kariyer tercihlerinin ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan etkisinden kaynaklanıyor olabilir. Bu yaklaşım, kariyer kararlarının sadece bireysel bir eğilim değil, aynı zamanda makroekonomik istikrar ve kurumsal verimlilikle doğrudan bağlantılı bir süreç olduğunu göstermektedir.

Buna karşın farklı disiplinlerin sınırlı düzeyde temsil edilmesi, kariyer ve meslek tercihi çalışmalarının belirli alanlarda yoğunlaştığını ve farklı akademik disiplinlerdeki öğrencilerin tercih süreçlerini inceleyen araştırmaların görece sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, kariyer tercihi literatüründe disiplinlerarası çeşitliliğin artırılmasına ve farklı akademik disiplinlerdeki öğrencilerin kariyer karar süreçlerini hem nicel hem nitel yöntemlerle karşılaştırmalı biçimde inceleyen araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bireylerin kariyer, meslek ve bölüm tercihi süreçlerinde en etkili bilgi kaynağının aile olduğu görülmektedir. Bu durum, kariyer gelişimi literatüründe bireyin karar verme süreçlerinde sosyal çevrenin belirleyici rolünü vurgulayan araştırmalarla örtüşmektedir. Özellikle aile, bireyin değerleri, beklentileri ve eğitim yönelimleri üzerinde erken dönemden itibaren etkili olan en güçlü kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Whiston & Keller (2004) tarafından yapılan sistematik literatür çalışması, ebeveynlerin eğitim düzeyi, beklentileri ve yönlendirmelerinin gençlerin kariyer kararları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Ferry (2006) öğrencilerin kariyer tercihlerini etkileyen faktörleri incelemiş ve aile, öğretmen ve yakın çevrenin karar sürecinde en belirleyici sosyal göstergeler arasında yer aldığını belirtmiştir. Bu durum, kariyer kararlarının sosyal çevre ile etkileşimi içinde şekillendiğini göstermektedir. Bireylerin kariyer tercihleri yalnızca bireysel ilgi ve yeteneklere bağlı olarak gelişmemekte; aynı zamanda sosyal çevre, rol modeller ve çevresel destek ya da engeller gibi bağlamsal faktörlerden de güçlü biçimde etkilenmektedir (Lent, Brown & Hackett, 1994). Öğretmenlerin kariyer kararları üzerindeki etkisi ise özellikle okul ortamında öğrencilerin akademik yönelimlerini şekillendirmeleri ve mesleki farkındalık kazandırmalarıyla açıklanabilir. Öğretmenlerin öğrencilerin kariyer gelişiminde önemli rol modeller olarak işlev gördüğü ve öğrencilerin eğitim ve meslek tercihlerini etkileyebildiği çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır (Kniveton, 2004). Buna karşın rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile dijital bilgi kaynaklarının görece daha sınırlı düzeyde raporlanması, bireylerin kariyer kararlarında kurumsal ve bilgi temelli kaynaklardan ziyade yakın sosyal çevrelerinden daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Bu bulgu, kariyer gelişimi süreçlerinin yalnızca bireysel bir karar verme süreci olmadığını, aynı zamanda aile, okul ve sosyal çevre ile etkileşimi içinde şekillenen sosyal bir süreç olduğunu ortaya koyan literatürle uyumludur. Öte yandan, son yıllarda üniversitelerin kariyer merkezleri ve insan kaynakları ofislerinin

kariyer yönlendirme hizmetlerine verdiği önemin belirgin biçimde arttığı, buna paralel olarak kariyer platformları ve sosyal medya gibi dijital bilgi kanallarının öğrenciler arasında giderek yaygınlaştığı bilinmektedir. Ancak bu gelişmelerin incelenen çalışmalara henüz yeterince yansımadağı görülmektedir. Bu durum, mevcut literatürün söz konusu dönüşümü izlemekte geç kaldığına ve güncel bilgi kaynaklarını merkeze alan yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

İncelenen çalışmaların bulgularına dayalı analiz sonucunda, bireylerin kariyer, meslek ve üniversite bölüm tercihlerinde dikkate aldıkları faktörlerin altı tema altında toplandığı belirlenmiştir. Bu temalar, (i) demografik faktörler, (ii) sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer, (iii) kişisel özellikler, (iv) çevresel ve kültürel faktörler, (v) psikolojik ve duygusal faktörler ve (vi) akademik faktörlerdir. Demografik faktörler teması altında en yüksek frekanslı kategori cinsiyettir. Çalışmalar, cinsiyetin yalnızca biyolojik bir değişken olmadığını; toplumsal cinsiyet normlarının bazı meslekleri 'kadın işi' veya 'erkek işi' olarak kodlayarak bireylerin meslek tercih seçeneklerini şekillendirebildiğini göstermektedir (Gökçen ve Büyükgöze-Kavas, 2018). OECD verileri de belli alanlarda cinsiyet dengesizliğinin 2000–2022 boyunca tam kapanmadığını ve kariyer beklentilerindeki cinsiyet ayrışmasının sürdüğünü açıklayarak bu yapısal niteliği desteklemektedir (OECD, 2025). Cinsiyet, toplumsal cinsiyet normları ve yaşam tarzı beklentileriyle birlikte önemli bir seçim kriteri olarak görülmektedir. Cinsiyet rolleri ve beraberinde getiren değer yargıları, bireylerin mesleki tercihlerini şekillendiren temel unsurlar arasındadır. Bu bağlamda Hofstede (1991), bireylerin hedefleri ile kariyer fırsatlarının toplumsal cinsiyet algısıyla doğrudan bağlantılı olduğunu savunur. Hofstede (1991)'ye göre ticari kuruluşlar, yapısal olarak eril amaçlar üzerine inşa edilmiştir ve bu durum erkeklerin hiyerarşik yükselişini kolaylaştıran bir zemin hazırlar. Bu tür kurumsal yapılarda liderlik başarısı genellikle atılganlık, hırs ve rekabetçilik gibi geleneksel olarak erkeklerle özdeşleştirilen özelliklerle ilişkilendirilir. Buna karşın, özellikle hemşirelik gibi bakım odaklı mesleklerin ön plana çıktığı sağlık sektöründe, ilgi, empati ve özen gibi toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen değerlerin kurumsal kültürü şekillendirdiği görülmektedir. Bu durum, kadınların kariyer basamaklarında ilerlemesine daha elverişli bir ortam oluşturmakta ve kadın yönetici yoğunluğunun bu alanda görece yüksek kalmasına katkıda bulunmaktadır. Benzer bir yaklaşımla Grunig ve arkadaşları (2000), halkla ilişkiler disiplindeki etkili ve etik uygulama standartlarının, dışı değerlerle büyük bir uyum ve paralellik gösterdiğine dikkat çekmektedirler (Uyguç, 2016). Demografik bilgiler içerisinde ikinci sıklıktaki kategori ise okul/lise türüdür. Öğrencilerin üniversite/meslek seçiminde öğrenim gördükleri okul/lise türünün yüksek çıkması beklenen bir sonuçtur. Fen lisesinde okuyan öğrencilerin daha ağırlıklı olarak tıp ve mühendislik gibi sayısal bölümleri (Suna vd., 2020); sağlık meslek liselerinde okuyan öğrencilerin sağlıkla ilgili bölümleri (Gümüş ve Şen, 2018); imam hatip liselerinde okuyan öğrencilerin ise ilahiyat ile ilgili bölümleri (Akdeniz, 2022) tercih ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte alanyazın, okul türünün öğrencinin akademik başarı düzeyi ve üniversitelerin puan sıralaması gibi sistemsel değişkenlerle birlikte yükseköğretim tercihlerini etkileyebildiğini ortaya koymaktadır (Kuzu, Sıvacı ve Kuzu, 2018).

Sosyoekonomik faktörler ve mesleki değer temasında en yüksek frekansa sahip kategoriler iş güvencesi, ekonomik faktör ve toplumsal statüdür. Bu durum, meslek seçiminin yalnızca bireysel ilgi ve yeteneklere bağlı olmadığını aynı zamanda ekonomik refah, sosyal konum ve geleceğe ilişkin beklentilerle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Kariyer gelişimi literatüründe bireylerin meslek seçiminde, mesleğin sağladığı ekonomik kazanç ve iş güvencesi gibi dışsal ödüllerin önemli belirleyiciler arasında yer aldığı vurgulanmaktadır (Lent, et al., 1994; Brown, 2002). Özellikle genç bireyler, belirsizlik ve işsizlik riskini azaltmak amacıyla uzun vadede istikrarlı istihdam sağlayan mesleklere yönelme eğilimi göstermektedir (Ng & Feldman, 2010). Toplumsal statü, mesleklerin bireylere yalnızca ekonomik kazanç sağlamadığını, aynı zamanda toplum içinde belirli bir saygınlık ve

prestij kazandırdığını göstermektedir. Mesleki prestij, bireyin toplumdaki konumunu ve sosyal kimliğini şekillendiren önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Treiman, 1977). Özellikle bazı mesleklerin toplumda daha saygın görülmesi, bireylerin kariyer tercihlerini etkileyebilmektedir (Ganzeboom, De Graaf & Treiman, 1992). Bu durum, meslek seçiminin toplumsal değerler ve kültürel algılara da bağlı olduğuna işaret etmektedir.

Kişisel özellikler temasında en yüksek frekansa sahip kategoriler kişinin mesleğe olan ilgisi ve yeteneğidir. Kişisel özellikler temasında en yüksek frekansa sahip kategorilerin mesleğe duyulan ilgi ve bireysel yetenek olması, meslek seçiminde bireylerin eğilimlerinin ve potansiyellerinin önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Meslek ve kariyer tercihleri, alanyazın incelendiğinde, bireylerin meslek tercihlerinin büyük ölçüde ilgi alanları, kişilik özellikleri ve sahip oldukları yetenekler doğrultusunda şekillendiği vurgulanmaktadır (Lent, et al., 1994; Su, Rounds & Armstrong, 2009). Özellikle Dawis ve Lofquist'in (1978) İş Uyumu Kuramı, bireylerin gereksinimleri ve yetenekleri ile iş çevresinin sunduğu pekiştiriciler ve talepler arasındaki uyumun kariyer seçiminde ve sürdürülmesinde temel bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu kurama göre bireyler, kendi potansiyelleriyle bağdaşan ve beklentilerini karşılayan mesleklere yöneldiklerinde hem daha yüksek mesleki doyum hem de iş çevresiyle daha dengeli ve sürdürülebilir bir ilişki geliştirebilmektedir (Atılmış ve Bolat, 2023). Bu bulgu aynı zamanda Beklenti-Değer Kuramı ile de açıklanabilir. Bu kuramda bireyler kariyer seçiminde hem belirli bir alanda başarılı olabileceklerine dair beklentilerini hem de o alana verdikleri değeri dikkate almaktadır (Eccles, 2009). İlgi ve yetenek, bu karar sürecinde bireyin mesleğe yüklediği değeri ve başarı beklentisini doğrudan etkileyen iki temel unsur olarak değerlendirilmektedir.

Çevresel ve kültürel faktörler temasında en yüksek frekansa sahip kategoriler çevre ve arkadaş ortamıdır. Bu sonuçlar, bireylerin meslek seçiminde yalnızca bireysel özelliklerinden değil, aynı zamanda içinde bulundukları sosyal çevreden de önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Bireylerin meslek seçim sürecinin sosyal etkileşimler ve kültürel bağlam içerisinde şekillendiği görülmektedir. Özellikle genç bireyler, aile üyeleri, öğretmenler ve arkadaş grupları gibi yakın sosyal çevrelerinden aldıkları bilgi, beklenti ve yönlendirmeler doğrultusunda kariyer tercihlerini yönlendirebilmektedirler (Whiston & Keller, 2004; Fouad et al., 2016).

Araştırmada öne çıkan diğer temalar akademik faktörler ile psikolojik ve duygusal faktörlerdir. Akademik faktörler kapsamında en yüksek frekansa sahip kategori sınav puanıdır. Bu bulgu, Türkiye'de merkezi sınav sistemi ile üniversiteye yerleşen öğrencilerin meslek tercihlerini, sınav puanlarının kaçınılmaz olarak doğrudan etkilediğini göstermektedir. Eğitim sistemlerinde yer alan sınav odaklı yerleştirme mekanizmaları, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinden bağımsız olarak sınav başarısına göre belirli meslek alanlarına yönelmelerine neden olabilmektedir. Literatürde de akademik başarı ve sınav puanlarının, öğrencilerin eğitim ve kariyer seçimlerinde önemli bir belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Eccles, 2009; Lent et al., 1994). Bu durum, bireylerin kariyer kararlarının eğitim sisteminin yapısal özelliklerine de bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir.

Psikolojik ve duygusal faktörler temasında ise en yüksek frekansa sahip kategori manevi tatmindir. Manevi tatmin, bireylerin yaptıkları işten anlam ve içsel doyum elde etme isteği ile ilişkilidir. Bireylerin yalnızca ekonomik kazanç değil, aynı zamanda mesleklerinden elde ettikleri anlam ve kişisel tatmin doğrultusunda da meslek tercihinde bulundukları belirtilmektedir (Duffy & Dik, 2013). Özellikle bireyin yaptığı işin topluma katkı sağlaması ve kişisel değerleriyle uyumlu olması, mesleki doyumunu artıran önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Wrzesniewski et al., 1997). Bu bulgu, meslek seçiminin yalnızca ekonomik ve akademik faktörlerle değil, aynı zamanda bireyin psikolojik ihtiyaçları ve değerleriyle de yakından ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Literatüre dayalı ikinci analizde ise, çalışmaların kuramsal çerçeve ve tartışma bölümlerinde atıf yapılan araştırmalarda vurgulanan faktörlerin incelenmesi sonucunda, yukarıdaki temalara ek olarak iki tema daha belirlenmiştir. Bunlar (i) kariyer yönelimlerine ilişkin faktörler ve (ii) karar verme süreci ve planlamaya ilişkin faktörlerdir.

Kariyer yönelimlerine ilişkin faktörler teması, bireylerin meslek ve kariyer seçiminde hangi değerleri, ihtiyaçları ve motivasyonları önceliklendirdiğini açıklayan önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu tema altında yer alan teknik/fonksiyonel yönelim, bağımsızlık, güvenlik, girişimcilik, rekabetçilik, saygınlık ve özel yaşam dengesi gibi kategoriler, bireyin kariyer tercihlerini şekillendiren temel kariyer değerlerini temsil etmektedir. Özellikle Schein tarafından geliştirilen kariyer çapa yaklaşımı, bireylerin kariyer kararlarını belirleyen bu tür yönelimlerin kişisel değerler, yetenekler ve motivasyonlarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Schein, 1990). Teknik/uzmanlık yönelimi bireyin belirli bir alanda derinleşme isteğini yansıtırken, bağımsızlık ve özgürlük yönelimi bireyin kendi kararlarını verebildiği çalışma ortamlarını tercih etmesine işaret eder (Brown, 2002). Benzer şekilde güvenlik ve istikrar arayışı uzun vadeli ve güvenli kariyer tercihlerini desteklerken, girişimcilik ve rekabetçilik bireyin risk alma ve başarı odaklı kariyer hedeflerine yöneldiğini göstermektedir (Schein, 1990). Bu nedenle, söz konusu kavramların aynı tema altında toplanması, bireylerin kariyer seçiminde kişisel değer temelli yönelimlerinin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Karar verme süreci ve planlama ile ilgili faktörler teması, bireylerin meslek seçiminde yalnızca değer ve yönelimlerin değil, aynı zamanda bilişsel süreçlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Bu tema altında yer alan hedef belirleme, gelecek planı, problem çözme, başa çıkma stratejileri, deneyimler ve kariyer beklentisi gibi kategoriler bireyin kariyer kararını nasıl yapılandırıldığını açıklayan süreç odaklı değişkenlerdir. Kariyer gelişimi kuramları, bireylerin kariyer seçimlerinin yalnızca anlık tercihlerden değil, uzun vadeli planlama ve öz değerlendirme süreçlerinden oluştuğunu vurgulamaktadır (Lent et al., 1994). Özellikle Super (1990) tarafından geliştirilen Kariyer Gelişimi Kuramı, bireylerin kariyer seçimlerini yaşam boyu süren bir gelişim ve planlama süreci olarak ele almaktadır (Serbes, 2024). Bu bağlamda bireysel beklentiler, ideal kariyer planlaması ve bilinçli karar verme gibi unsurlar kariyer planlamasının bilişsel ve psikolojik boyutlarını temsil etmektedir. Dolayısıyla söz konusu kategorilerin aynı tema altında toplanması, kariyer seçiminde stratejik düşünme, öz farkındalık ve planlama becerilerinin belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu faktörler, bireyin mesleki doyumunu artıran ve kariyer kararlarının daha bilinçli biçimde alınmasını sağlayan temel süreçler olarak vurgulanmaktadır (Super, 1990; Lent et al., 1994).

Öneriler ve Sınırlılık

Çalışmalar incelendiğinde %33 gibi sınırlı bir il dağılımıyla karşılaşıldığı görülmektedir. Yerel sanayi yapısının ve bölgesel iş imkânlarının gençlerin tercih süreçlerini nasıl farklılaştırdığı incelenebilir.

Çevresel faktörlerin, özellikle sosyal medya ve dijitalleşme süreçlerinin kariyer tercihleri üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte yapılacak araştırmalarda dijital platformların bireylerin meslek algıları, kariyer beklentileri ve üniversite bölüm tercihlerinin oluşum sürecindeki rolünün daha ayrıntılı biçimde incelenmesi önerilmektedir. Özellikle sosyal medya içerikleri, çevrimiçi rol modeller ve dijital bilgi kaynaklarının kariyer kararlarına nasıl yön verdiğini ortaya koyan nitel ve karma yöntemli çalışmalar literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

Lise dönemindeki tercihlerin, üniversite mezuniyeti sonrası istihdam ve iş doyumunu ile ne derece örtüştüğünü takip eden boylamsal çalışmalar yapılabilir. Bu, tercih süreçlerindeki doğruluk

oranını ve sistemin çıktılarını görmek açısından kritik sonuçlar üretebilir. Aile ve sosyal çevrenin baskınlığı, kurumsal rehberlik hizmetlerinin etkisinin düşük kaldığına işaret etmektedir. Dijital kariyer platformlarının, sosyal medya fenomenlerinin ve yapay zeka tabanlı rehberlik araçlarının gençlerin tercihleri üzerindeki gerçek etkisi üzerine nitel araştırmalar yapılabilir.

Bu çalışma birkaç temel sınırlılık barındırmaktadır. Öncelikle inceleme yalnızca Türkçe literatürle sınırlı tutulmuş olup İngilizce yayımlanan çalışmalar kapsam dışında bırakılmıştır. Veri tabanı olarak YÖK Tez Merkezi ve Google Scholar kullanılmış olup bu platformlarda yer almayan yayınlara ulaşılamamıştır. Bunun yanı sıra, inceleme yalnızca makale ve tezleri kapsamakta; konferans bildirileri ve kitap bölümleri gibi yayın türlerini içermemektedir. Son olarak, 2023 yılında tamamlanan veri toplama süreci nedeniyle sonraki dönemde yayımlanan çalışmalar değerlendirmeye alınamamıştır.

Kaynaklar

- Akar C. (2012). Üniversite seçimini etkileyen faktörler: iktisadi ve idari bilimler öğrencileri üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 97-120. <https://izlik.org/JA99GG44JX>
- Akdeniz, M. (2022). *İmam hatip ortaokulundan mezun olan öğrencilerin imam hatip liselerini tercih etmeme nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Akbaş, M. G., & Okutan, E. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygısının sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi: Antalya ili örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 158 - 187. <https://izlik.org/JA78LH92LA>
- Apaydın, S., & Çelebi, S. G. Ç. (2024). İşbaşı izleme (job-shadowing) deneyiminin lise öğrencilerinin kariyer gelişimine katkıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 1053-1090. <https://doi.org/10.29299/kefad.1332561>
- Atılmış, T., & Bolat, O. İ. (2023). İşyerindeki iş uyumu ve iş tatmin ilişkisi: Kişi-örgüt uyumu açısından bir değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-20. <https://izlik.org/JA23JW53PD>
- Athı, A., & Gür, S. H. (2019). Lise öğrencilerinin meslek tercihleri ve bu tercihlerine etki eden faktörler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 32-53. <https://izlik.org/JA67NJ93ZG>
- Aydemir, L. (2018). Üniversite öğrencilerinin meslek tercihlerini belirleyen faktörlere yönelik bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 713-723. <https://doi.org/10.18506/anemon.378084>
- Batur, H. Z. (2014). *Schein'in kariyer değerleri perspektifinde öğrencilerin kariyer tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Isparta İli Fen Lisesi statüsündeki okullar örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Batur, H. Z., & Adıgüzel, O. (2015). Schein'in kariyer değerleri perspektifinde öğrencilerin kariyer tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: ısparta ili fen lisesi öğrencileri örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 327-348. <https://izlik.org/JA73UZ55JT>
- Brown, D. (2002). *Career choice and development*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education (6th ed.)*. Routledge, London.
- Çatı, K., İftar, E., & Özcan, H. (2016). Üniversite tercihlerine etki eden faktörlerin incelenmesi: Türkiye genelinde bir alan araştırması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, 163-177. <https://izlik.org/JA56JH59JG>
- Çelik, N., & Üzmez, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: Çağrı merkezi hizmetleri örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 94-105. <https://izlik.org/JA54YB66LA>

- Çermik, H., Doğan, B., & Şahin, A. (2011). Öğretmen adaylarında iz bırakan öğretmenlerle yaşanan deneyimlerin meslek tercihleri açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri*, 6(4), 2675-2688. <https://izlik.org/JA99AX69MD>
- Dawis, R. V., & Lofquist, L. H. (1978). A note on the dynamics of work adjustment. *Journal of Vocational Behavior*, 12, 76-79. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(78\)90008-8](https://doi.org/10.1016/0001-8791(78)90008-8)
- Demirel, H., Demirel, E., & Düşükcan, M. (2012). Yaşam amaçları ve meslek seçimi: Üniversite öğrencileri örneği. *I. Ulusal Ünye İ.İ.B.F. İşletmecilik Sempozyumu*, 325-336.
- Dikmen, F. C., & Özdemir, H. Ş. (2021). Üniversite öğrencilerinin kariyer planlamalarının, kişilik ve demografik özellikler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 199-216. <https://doi.org/10.35235/uicd.992775>
- Duffy, R. D., & Dik, B. J. (2013). Research on calling: What have we learned and where are we going?. *Journal of Vocational Behavior*, 83(3), 428-436. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2013.06.006>
- Eccles, J. (2009). Who am I and what am I going to do with my life? Personal and collective identities as motivators of action. *Educational Psychologist*, 44(2), 78-89.
- Erkuş, H., Oral, T., & Sever, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Tercihlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(20), 261-275.
- Erol, E. (2013). *Bireylerin kişilik tipleri ve demografik özelliklerinin kariyer tercihlerindeki rolüne ilişkin bir araştırma*. Yüksek Lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ersoy Carkit, E., & Lent, R. W. (2025). Career exploration and decision-making of Turkish undergraduates: Testing a social cognitive model. *Journal of Career Assessment*, 53(3). <https://doi.org/10.1177/08948453251384597>
- Esen, M., E. Çil & İ. Çetinkaya (2023). Üniversite tercih süreçlerini etkileyen faktörler bağlamında ebeveynlik tarzı ve bilinçli farkındalık ilişkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, Özel Sayı 2, 36-57. <https://doi.org/10.55775/ijemi.1246586>
- Ferry, N. M. (2006). Factors influencing career choices of adolescents and young adults in rural Pennsylvania. *Journal of Extension*, 44(3), 17. <https://doi.org/10.66752/1077-5315.4461>
- Fouad, N. A., Kim, S. Y., Ghosh, A., Chang, W. H., & Figueiredo, C. (2016). Family influence on career decision making: Validation in India and the United States. *Journal of Career Assessment*, 24(1), 197-212. <https://doi.org/10.1177/1069072714565782>
- Ganzeboom, H. B., De Graaf, P. M., & Treiman, D. J. (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Research*, 21(1), 1-56. [https://doi.org/10.1016/0049-089X\(92\)90017-B](https://doi.org/10.1016/0049-089X(92)90017-B)
- Guest, G., MacQueen, K. M., & Namey, E. E. (2012). *Applied thematic analysis*. London: Sage.
- Gümüş, R., & Şen, M. A. (2018). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin alan tercihlerinin ve mesleğe bakış açılarının değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (33), 91-101. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1889>
- Hanushek, E. A. (2011). The economic value of higher teacher quality. *Economics of Education Review*, 30(3), 466-479. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2010.12.006>
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations (2nd ed.)*. London: Sage.
- Kitchenham, B. (2004). Procedures for performing systematic reviews. *Keele, UK, Keele University*, 33(2004), 1-26. https://www.researchgate.net/profile/Barbara-Kitchenham/publication/228756057_Procedures_for_Performing_Systematic_Reviews/links/61

8cfae961f09877207f8471/Procedures-for-Performing-Systematic-Reviews.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Kniveton, B. H. (2004). Influences and motivations on which students base their choice of career. *Research in Education*, 72(1), 47–59. <https://doi.org/10.7227/RIE.72.4>
- Kuzu, Y., Sıvacı, S. Y., & Kuzu, O. (2018). Üniversite Tercihini Etkileyen Faktörlerin İkili Karşılaştırması. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 128-156. <https://izlik.org/JA38HY64ZN>
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79–122. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- McCarey, M., Barr, T., & Rattray, J. (2007). Predictors of academic performance in a cohort of pre-registration nursing students. *Nurse Education Today*, 27(4), 357–364. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2006.05.017>
- Maylor, U. (2009). They do not relate to Black people like us: Black teachers as role models for Black pupils. *Journal of Education Policy*, 24(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/02680930802382946>
- Ming, J. S. K. (2010). Institutional Factors Influencing Students' College Choice Decision in Malaysia: A Conceptual Framework. *International Journal of Business and Social Science*, 1(3), 53-58.
- Neilson, G. R., & McNally, J. (2013). Not choosing nursing: Work experience and career choice of high academic achieving school leavers. *Nurse Education Today*, 33(12), 1561–1567. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2009.05.007>
- Ng, E. S., Burke, R. J., & Fiksenbaum, L. (2008). Career choice in management: findings from US MBA students. *Career Development International*, 13 (4), 346–361. <https://doi.org/10.1108/13620430810880835>
- Ng, T.W.H. & Feldman, D.C. (2010), The impact of job embeddedness on innovation-related behaviors. *Hum. Resour. Manage.*, 49: 1067-1087. <https://doi.org/10.1002/hrm.20390>.
- Nota, L., Ginevra, M. C., & Soresi, S. (2012). The career and work adaptability questionnaire (CWAQ): A first contribution to its validation. *Journal of Adolescence*, 35(6), 1557-1569. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.06.004>
- OECD. (2025). *The state of global teenage career preparation*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/d5f8e3f2-en>
- Olğun, S., & Adıbelli, D. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(1), 55-60. <https://doi.org/10.31067/0.2020.242>
- Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları: Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları (1. baskı)*. Ankara: Nobel.
- Özeren, E., Çiloğlu, T., Yılmaz, R., & Özeren, A. (2020). Öğrencilerin akademik kariyer hedefi seçiminde etkili olan faktörlerin veri madenciliği yöntemi ile belirlenmesi: bartın başarı takip araştırması sonuçları üzerine bir inceleme. *Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Dergisi*, 2(2), 182-210. <https://izlik.org/JA78PR46NB>.
- Pekkaya, M., & Çolak, N. (2024). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin önem derecelerinin AHP ile belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 797-818. https://doi.org/10.9761/jasss_643
- Price, S. L. (2009). Becoming a nurse: A meta-study of early professional socialization and career choice in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 65(1), 11–19. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2008.04839.x>

- Saban, A., (2003). A Turkish profile of prospective elementary school teachers and their views of teaching. *Teaching and Teacher Education*, 19, 829-846. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2003.03.004>
- Sarıkaya T. & Khorshid L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/256278>
- Savickas, M. L. (2013). The theory and practice of career construction. S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.) içinde, *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (2nd ed., pp. 147–183). San Francisco: John Wiley & Sons.
- Schein, E. H. (1990). *Career anchors: Discovering your real values*. San Diego: Pfeiffer.
- Serbes, K. (2024). Kariyer gelişim kuramları üzerine bir değerlendirme. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 20(1), 162-199. <https://izlik.org/JA29FT78FF>
- Soutar G. N. & Turner J. P. (2002). Students' preferences for university: a conjoint analysis. *International Journal of Educational Management*, 16(1), 40-45. <https://doi.org/10.1108/09513540210415523>
- Stemler, S., (2000) "An overview of content analysis", *Practical Assessment, Research, and Evaluation* 7(1): 17. <https://doi.org/10.7275/z6fm-2e34>
- Su, R., Rounds, J., & Armstrong, P. I. (2009). Men and things, women and people: a meta-analysis of sex differences in interests. *Psychological Bulletin*, 135(6), 859. <https://doi.org/10.1037/a0017364>
- Suna, H. E., Gür, B. S., Gelbal, S., & Özer, M. (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arka planı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 356-370. <https://doi.org/10.2399/yod.20.734921>
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. D. Brown & L. Brooks (Eds.) içinde, *Career choice and development*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Şirin, A., Öztürk, R., Bezci, G., Çakar, G., & Çoban, A. (2008). Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleği uygulamaya yönelik görüşleri. *Dirim Tıp Gazetesi*, 83(1), 69-75. <https://dirim.com>
- Treiman, D. J. (1977). Toward methods for a quantitative comparative sociology: A reply to burawoy. *American Journal of Sociology*, 82(5), 1042-1056. <https://doi.org/10.1086/22642>
- Turan, Ü. (2018). *Okulun ve ailenin öğrencilerin meslek seçimindeki rolü*, Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Tutar Çınar, P., & Bulut, S. F. (2024). Türkiye’de yetişkin eğitime katılım araştırmalarının (1990–2024) bibliyometrik ve içerik analizi yaklaşımıyla incelenmesi. *Yetişkin Eğitimi Dergisi*, 7(12), 6–29. https://www.yetiskinegitimi.org/uploads/8f879fd2-3e2e-4df1-b470-0ecf87684c97_yetiskin_egitimi_dergisi_may%C4%B1s_2024.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Uyguç, N. (2016). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 93-104. <https://izlik.org/JA97LS46BH>
- Watt, H. M. G., & Richardson, P. W. (2007). Motivational factors influencing teaching as a career choice: Development and validation of the FIT-Choice Scale. *Journal of Experimental Education*, 75(3), 167–202. <https://doi.org/10.3200/JEXE.75.3.167-202>
- Whiston, S. C., & Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist*, 32(4), 493–568. <https://doi.org/10.1177/0011000004265660>
- Wrzesniewski, A., McCauley, C., Rozin, P., & Schwartz, B. (1997). Jobs, careers, and callings: People's relations to their work. *Journal of Research in Personality*, 31(1), 21-33. 1 <https://doi.org/10.1006/jrpe.1997.2162>

Yeşilyaprak, B. (2010). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.

Yeşilyaprak, B. (2012). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığında paradigma değişimi ve Türkiye açısından sonuçlar: Geçmişten geleceğe yönelik bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 97-118. <https://docplayer.biz.tr/2137621-Mesleki-rehberlik-ve-kariyer-danismanliginda-paradigma-degisimi-ve-turkiye-acisindan-sonuclar-gecmisten-gelecege-yonelik-bir-degerlendirme.html> sayfasından erişilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu (2025). *2030'a doğru Türk yükseköğretiminin yol haritası*. Ankara: YÖK.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar bu çalışmada eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu tarafından 123K890 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Bildirim

Bu makale, derleme türünde olduğu için etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Extended Abstract

Purpose and Research Questions

It has been demonstrated that the literature on career choice in Turkey contains significant gaps not only in terms of findings but also in terms of methodological comprehensiveness. A review of existing studies reveals that sample characteristics are generally limited to specific geographic regions or academic levels. Consequently, a heterogeneous student profile representative of Turkey as a whole has not yet been fully described.

This study aims to bring together the aforementioned fragmented literature structure and present a comprehensive synthesis that transcends the methodological and content-related limitations of existing research. In this context, the study's objective is to systematically review studies on career, occupation, and program choice published in the Turkish literature between 2000 and 2023. Accordingly, the following questions were addressed:

1. What are the sample characteristics of the studies examined?
2. What information sources do individuals utilize in making career and program choices?
3. What factors do individuals consider during the decision-making process?

Originality / Value

The original value of this study lies in its systematic synthesis of the fragmented landscape of career and vocational choice literature in Türkiye between 2000 and 2023. While existing research often remains confined to isolated samples or specific variables, this study offers a holistic meta-synthesis that bridges socio-demographic, economic, and psychological dimensions. By integrating traditional decision-making factors with modern digital information sources and experiential learning impacts, it reveals the hierarchical interaction between these elements. Consequently, this research fills a critical methodological gap by providing a comprehensive structural map that guides future academic inquiries and vocational counseling policies nationwide.

Research Design and Methodology

This study employed a systematic literature review (SLR) design. This methodology was selected to obtain a structured, comprehensive, and rigorous synthesis of existing research based on predefined criteria (Kitchenham, 2004). Systematic reviews enable researchers to identify both commonalities and diversities across a body of work, providing a definitive roadmap of general trends for scholars within the field (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). The scope of the research includes Turkish-language theses and peer-reviewed journal articles focused on career and vocational choice. Literature was retrieved from the Council of Higher Education (YÖK) Thesis Center and Google Scholar databases using keywords such as "career choice," "university choice," "department choice," and "occupational prestige." The inclusion criteria were limited to Turkish literature published between 2000 and 2023. Data collection utilized a snowball sampling technique; the references of the initial articles and theses obtained through keyword searches were manually screened to expand the sample. Consequently, a total of 44 studies (articles and theses) were included in the final analysis. Data analysis was conducted using the content analysis method, a systematic technique that transforms qualitative text into structured categories (Stemler, 2000). To address the three primary research questions, the data were analyzed to generate specific categories, which were subsequently visualized through tables and figures. The analytical process was executed in two distinct stages. In the first stage, an online data entry document was developed, and all data were systematically recorded by one researcher into pre-determined coding headers. Following this, a second researcher independently reviewed the records to verify accuracy and rectify any missing or erroneous entries. The second stage involved the abstraction of codes into high-level categories. During this phase, two researchers independently categorized the data. To ensure inter-coder reliability, Cohen's Kappa statistic was utilized. In qualitative research, a Kappa coefficient of .80 or higher indicates excellent agreement and acceptable reliability (Guest, MacQueen, & Namey, 2012). For this study, the inter-coder agreement was calculated as .93, representing a very high level of reliability. Finally, the researchers convened to resolve minor discrepancies through consensus, ultimately deriving themes from the categories via an inductive approach. This multi-stage comparative process ensured the systematicity and internal consistency of the findings.

Results and Discussion

This study systematically analyzes theses and articles examining individuals' career, occupation, and field-of-study choices, focusing on samples, information sources, and influencing variables. The geographic distribution indicates a concentration in major cities, particularly Istanbul and Izmir, while

only about one-third of Turkey's provinces are represented. Regarding sample groups, studies predominantly focus on university and high school students, aligning with career development theories that identify adolescence and early adulthood as critical periods for career decision-making. However, the limited representation of vocational schools and diverse learner profiles suggests restricted generalizability and highlights the need for more inclusive sampling. Field distribution shows a notable emphasis on Nursing, followed by Education and Business-related disciplines. This concentration can be attributed to the strong linkage between training and profession in applied fields, as well as their strategic importance in workforce development. Family emerges as the most influential information source in career decision-making, reinforcing the role of social context emphasized in career development literature. Teachers and peers also contribute, while institutional guidance services and digital resources appear less prominent, suggesting a reliance on immediate social environments. The analysis identifies six primary themes influencing career choices: demographic, socioeconomic, personal, environmental, psychological, and academic factors. Gender and school type are key demographic variables, while job security, income, and social status dominate socioeconomic considerations. Personal interest and ability are central individual determinants, whereas peer influence highlights the role of social context. Academic factors, particularly exam scores, reflect the impact of centralized education systems, and psychological factors emphasize intrinsic motivation and meaningful work. A secondary analysis introduces two additional themes: career orientations and decision-making processes. These highlight the role of individual values, long-term planning, and cognitive strategies in shaping career paths, indicating that career choice is both a socially embedded and cognitively structured process.

Implications: Theoretical, Practical, and Social

Research could be conducted in provinces other than Istanbul, Ankara, and Izmir, particularly in regions with varying levels of socioeconomic development. The ways in which the local industrial structure and regional employment opportunities influence young people's decision-making processes could be examined. In particular, qualitative and mixed-methods studies that reveal how social media content, online role models, and digital information sources guide career decisions could make significant contributions to the literature. Longitudinal studies tracking the extent to which high school-era choices align with post-graduation employment and job satisfaction could be conducted. This could yield critical insights regarding the accuracy of choice processes and the outcomes of the system. The dominance of family and social environments suggests that the impact of institutional guidance services remains limited. Qualitative research could be conducted on the actual influence of digital career platforms, social media influencers, and AI-based guidance tools on young people's choices.